
З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ: ОГЛЯДИ І ПРЕЗЕНТАЦІЇ

«Енциклопедія Носівщини» – перша онлайн-енциклопедія Чернігівщини

Юрій Пероганич

Громадська організація «Творча еліта України», Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-0140-3146

Email: perohanych@gmail.com

Резюме: У статті висвітлено особливості створення й структури регіональної «Енциклопедії Носівщини» – онлайн-енциклопедії відкритого типу, заснованої 2019 року за зразком «Вікіпедії». Окреслено спільні риси з «Вікіпедією», коло авторів і тих, хто сприяє поповненню енциклопедії новими матеріалами.

Ключові слова: краєзнавчі енциклопедії, Веб 2.0, вікі, Носівський район, Носівська міська громада.

ЦИТУВАТИ СТАТТЮ:

Пероганич Ю. «Енциклопедія Носівщини» – перша онлайн-енциклопедія Чернігівщини. *Енциклопедичний вісник України*. 2020. Вип. 12. С. 65–71. DOI: 10.37068/evu.12.6

The Encyclopedia of Nosivka Raion as a first online encyclopedia in the Chernihiv oblast

Yuri Perohanych

Creative Elite of Ukraine NGO, Kyiv, Ukraine

Abstract: The Encyclopedia about Nosivka raion is an object of the article. This regional encyclopedia was founded in 2019. It is an open-ended online encyclopedia built on the model of Wikipedia. The similarities with Wikipedia, features of the structure and content of encyclopedia articles, as well as authors and those who contribute to the encyclopedia textual corpus are highlighted.

Keywords: regional encyclopedias, Web 2.0, wiki, Nosivka raion, Nosivka city community.

Заснування та особливості енциклопедії. Нині довідкові видання є не лише друкованими одно- чи багатотомними працями, а й мультимедійними інформаційними базами, що охоплюють різні галузі знань людства чи окремої країни або вичерпно висвітлюють лише певний регіон, зокрема, район, область тощо. Прикладом останніх є нещодавно створена на Чернігівщині формально подібна до «Вікіпедії» регіональна онлайн-енциклопедія [ЕН], присвячена Носівському району. Адміністративно-територіальна реформа спричинила ліквідацію¹ цього району влітку 2020 року. Тож нині коректно вважати, що зазначена енциклопедія – про Носівський край із центром у місті Носівка², яке має давню історію. Соціальна місія енциклопедії – сприяти демократизації громади, підвищенню прозорості місцевої влади й бізнесу, а також слугувати потужним інструментом історичної освіти мешканців краю, виховання патріотів рідної землі.

¹ Згідно з постановою Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» від 17.07.2020 року Носівський район більше не існує.

² Наукові розвідки свідчать, що місто згадується в «Іпатіївському літописі» (за 1147 рік) як давньоруське поселення Носів. Існує думка, що ця назва походить від прізвища воєводи, який збудував укріплення за часів Русі. Отже, Носівка (Носів, Носовъ) означає місто Носа (місто, що належить Носу). Є й інша версія, за якою назву місто отримало від гідроніма Носівочка, оскільки воно розташоване на берегах цієї річки. Крім цього, його могли так називати й у зв'язку з тим, що воно споруджене на ділянці суходолу з різким входженням у водойму (річку чи болото); цю місцину тутешні мешканці називали «нос». Зрештою, найменш вірогідною є версія, в основі якої – легенда про те, що ця місцевість у давні часи була заболоченою. І одного разу, візник, їхавши підводою, в яку було запряжено коня на ім'я Совка, і застрявши по дорозі, вигукував: «Но, Совка! Но, Совка!». Вигук нібито й зумовив назву Носовка [Філоненко, с. 42].

Варто зауважити, що серед енциклопедичних здобутків Чернігівського краю є кілька регіональних видань як про область, так й окремі райони, йдеться передусім про енциклопедичні довідники «Чернігівщина» [Чернігівщина...], «Енциклопедія Ічнянщини» [Енциклопедія Ічнянщини...], «Прилуччина» [Прилуччина...]. Місцевими фахівцями підготовлено й деякі галузеві енциклопедії, наприклад, енциклопедичний словник «Дослідники археології України» [Дослідники...] та «Микола Гоголь і Україна. Енциклопедія» [Микола Гоголь...]. При цьому, як свідчить «Корпус енциклопедичних видань України» [Корпус...], «Енциклопедія Носівщини» (далі – ЕН) є першою на Чернігівщині регіональною онлайн-енциклопедією. Власне, вона – одна з небагатьох в Україні онлайн-енциклопедій регіонального характеру; серед подібних варто згадати «Дрогопедію» [Дрогопедія...], «Тернопедію» [Тернопільська...] та «Веб-енциклопедію Києва» [ВЕК]).

Ініціатор створення, засновник і головний редактор ЕН – автор цієї статті Юрій Пероганич, досвідчений редактор української «Вікіпедії». Ідея укладання локальної спеціалізованої енциклопедії виникла у зв'язку з потребою у фіксації енциклопедичної інформації місцевого рівня. Здавалося б, ці відомості можна розміщувати у «Вікіпедії», утім в останній не всі матеріали, цінні для того чи іншого регіону, відповідають критеріям значимості та / або вимогам до її стилю. До того ж, акумулювання знань про регіон в рамках окремого проекту має вищу ефективність їх застосування, ніж коли вони є частиною значно більшої інформаційної бази. Між іншим, статті про окремих діячів Носівщини представлені і в інших енциклопедичних виданнях, зокрема «Енциклопедії Сучасної України» [ЕСУ].

12 лютого 2019 року було зареєстровано сайт на порталі «Фандом» і створено першу статтю – про директора однієї з Носівських шкіл Євгена Бондарчука. 15 лютого 2019 року на пропозицію носівського фахівця з інформаційних технологій Андрія Дідиченка (трагічно помер 27. 10. 2020 року) сайт отримав персональну веб-адресу – <https://wiki.nosivka.info> (нині <https://wikinosivka.info>). Статті в «Енциклопедії Носівщини» релевантні в пошукових системах на кшталт «Google», їх легко знаходити й засобами навігації безпосередньо на сайті – за назвою, вмістом або категоріями. Станом на 25 жовтня 2020 року ЕН містить 1923 статті. Крім цього, зафіксовано понад 17,5 тис. редагувань; створено 2200 метасторінок – категорій, шаблонів, за якими створюють статті, довідок, що подають методичні рекомендації з їх підготовки.

Спільність із «Вікіпедією». Особливість енциклопедії – вільний доступ не лише до перегляду статей, а й до їх редагування. В ЕН, як і «Вікіпедії», платформою є вільна система управління вмістом «MediaWiki», що й забезпечує можливість будь-кому створювати статті чи вдосконалювати їхній зміст. Інформація про кожне окреме редагування зберігається, а це означає, що енциклопедія уможлиблює відновлення того, що було недоречно вилючено, навмисне зіпсовано тощо. Вандальні або помилкові правки можна лег-

ко виявити й усунути (при цьому текст набуває попередньої версії), а тих, хто їх вніс, – ефективно блокувати за обліковим записом або IP-адресою.

Основний критерій, за яким прийнято встановлювати, чи підходять поняття, явища дійсності, об'єкти, персоналії тощо для висвітлення в ЕН, є їх стосунок до колишніх Носівської сотні Гетьманщини, Володьково-Дівицької, Макіївської, Мринської і Носівської волостей Ніжинського повіту Чернігівської губернії, Носівського району Чернігівської області, а також до теперішніх Носівської міської, Макіївської і Мринської сільських громад Ніжинського району. Отже, ЕН накопичує систему знань про Носівський район у його історичних і сучасних межах.

Статті ЕН пов'язані між собою гіпертекстовими посиланнями з використанням вікі-розмітки та системи категорій. ЕН має потужну й гнучку систему категорій (рубрик). Основними визначено 6 категорій: «інституції», «люди», «місця», «речі», «сфери» і «час», що мають підкатегорії, які, у свою чергу, також містять зазвичай тематично-категорійну розгалуженість. Кожна категорія нижчого рівня може належати одній або кільком вищого рівня. Їх не створюють наперед, а лише тоді, коли виникає потреба кваліфікувати нову статтю ЕН.

На сьогодні 184 статті ЕН (10% від загальної кількості) за назвами збігаються зі статтями «Вікіпедії». Під час наповнення ЕН було виявлено та заповнено чимало білих плям у статтях «Вікіпедії» (нині таких статей – 77; їх можна прослідкувати за спеціально створеним шаблоном «Енциклопедія Носівщини»). Отже, робота над регіональною енциклопедією (ЕН) покращує зміст статей універсальної «Вікіпедії».

Структура і зміст статей. Кожна стаття починається із визначення. Фактичні твердження та оцінки додаються шляхом цитування джерел інформації. Якщо ж автор подає власну інформацію (наприклад, спогади), то важливо, щоб цього автора можна було ідентифікувати (зокрема завдяки посиланням на інформацію про нього). З іншого боку, стаття може мати й більш довільну форму та нагадувати краєзнавчі нариси. Крім того, це може бути авторський твір, якщо автор дав згоду на вільне поширення своїх праць.

Статті можна ілюструвати зображеннями, що експортовані на сайт енциклопедії або на «Вікісховище», що належить фонду «Вікімедіа». Розташування файлів-ілюстрацій на «Вікісховищі» дозволяє економити простір ЕН для зберігання файлів і здешевлює експлуатацію сайту. Також у структуру статей можна додавати відеоролики із сайту «YouTube».

Важливою частиною головної сторінки ЕН є розділ «Цей день в історії», в якому щодоби автоматично оновлюється інформація про події різних років, що сталися в поточний календарний день.

Нині найбільша частка статей – у категорії «люди» (838 статей).

Статті про інституції віднесені до низки нижчих категорій: «адміністрації», «аптеки», «бібліотеки», «будинки культури», «військові комісаріати»,

«громади», «громадські організації», «громадські ради», «державні установи», «дитячі садки», «ЗМІ», «кафе», «музеї», «підприємства», «поштові відділення», «сільські ради», «церкви», «школи» тощо.

Статті про місця (локації) кваліфікують за такими категоріями: «вибірчі округи», «вулиці», «громади», «зупинні пункти», «кладовища», «кутки», «міста», «могили», «парки», «райони», «річки», «села», «ставки», «старостинські округи», «місця за межами Носівщини», «колишні населені пункти». Є статті про різні об'єкти, що можуть бути в таких категоріях: «будівлі», «відзнаки», «газети», «герби», «документи», «книги», «пам'ятки», «пам'ятники», «підручники», «посади», «прапори», «споруди», «фільми», «події».

Автори статей. Найбільший внесок у створення статей енциклопедії поки що належить Ю. Пероганичу. Однак коло тих, хто долучається до роботи над енциклопедією, поступово розширюється: це і вже згаданий ІТ-фахівець з Носівки Андрій Дідиченко (технічний адміністратор сайту), краєзнавець Валерій Фурса (надав матеріали зі своєї книжки «Славні імена Носівщини» [Славні імена...]), Анатолій Буняк (передав матеріали книги свого батька Івана Буняка «Партизанська Носівщина» [Буняк]), Григорій Войток (передав матеріали книги Ольги Куровської про Коломійцівку і Степові Хутори «Тут коріння мого роду» [Куровська]). Активно допомагають із матеріалами Василь Кияниця (працівник колишньої Носівської станції юних техніків), Алла Чекан і Надія Бруханда з Мрина, Микола Сидоренко з Макіївки, фотожурналіст із Полтави Олександр Розум, Юлія Бруй із Чернігова, співробітники Чернігівського обласного центру народної творчості та інші.

Сьогодення й майбутнє проекту. Нині укладачі активно популяризують ЕН у регіоні. Для цього використовують соціальні мережі, друковані й електронні ЗМІ, обласне радіо. Інформація про ЕН є на головних сторінках сайтів Носівської райдержадміністрації та Носівської міськради. Місцевих краєзнавців активізує збирати цінні для енциклопедії матеріали створена в «Фейсбуці» спільнота «Носівка Nosivka Носовка». В українській «Вікіпедії» підготовлено статтю «Енциклопедія Носівщини».

Як результат – про енциклопедію знають, її читають. За даними аналітичної служби Google Analytics, від 25 вересня до 24 жовтня 2020 року ЕН відвідали 3,6 тисяч користувачів, які здійснили 23,8 тисяч переглядів сторінок енциклопедії.

Робота над проектом триває. Є потреба в доопрацюванні програмно-технічних засобів для полегшення перегляду на мобільних пристроях із обмеженим розміром екрана й збільшення адаптивності вмісту. Це забезпечить пришвидшення завантаження сторінок, що містять ілюстрації.

Серед важливих завдань, що здатні зумовити істотне покращення якості й кількості контенту енциклопедії, – опрацювання експонатів музеїв Носівщини, всієї виданої про Носівку й Носівщину краєзнавчої літератури.

Досі не оцифровано й не опрацьовано архів районної газети, що безперервно видавали від 1932 року. А це великий пласт відомостей про регіон, який би суттєво поповнив інформаційний корпус енциклопедії.

Майбутнє «Енциклопедії Носівщини» великою мірою залежатиме й від кількості залучених для її наповнення волонтерів, а також від матеріальної та організаційної підтримки місцевої влади чи меценатів.

ЛІТЕРАТУРА

- Буняк І. Партизанська Носівщина. Ніжин, 2000.
- ВЕК: Веб-енциклопедія Києва / укл. Я. Бойчук. 1999. URL: <http://wek.kiev.ua>.
- Дослідники археології України: Енциклопедичний словник-довідник / Укл. Г. Мезенцева; Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т. Шевченка, Інститут археології НАН України. Чернігів: Сіверянська думка, 1997.
- Дрогопедія: online-енциклопедія Дрогобича. 2012. <https://dro-e.blogspot.com>.
- Енциклопедія Ічнянщини: 10 тисяч статей, довідок, документів, ілюстрацій: Довідник / укл. В. Шевченко. Київ: Гнозис, 2014.
- Енциклопедія Носівщини: онлайн-енциклопедія / укл. Ю. Пероганич. 2019. URL: <https://wikinosivka.info>.
- Енциклопедія Сучасної України. Т. 1–22 / гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2001–2020.
- Корпус енциклопедичних видань України: бібліографічний онлайн-покажчик / укл. М. Железняк, О. Іщенко та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2017. URL: <http://corpus.encyclopedia.kyiv.ua>.
- Куровська О. Тут коріння мого роду: нариси історії рідного краю. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2005.
- Прилуччина: Енциклопедичний довідник / укл. Д. Шкоропад, О. Савон, Г. Гайдай. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007.
- Микола Гоголь і Україна. Енциклопедія / Укл. Г. Самойленко. Ніжин, 2019.
- Славні імена Носівщини / укл. В. Фурса; 2-ге вид. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2012.
- Тернопільська енциклопедія: онлайн-енциклопедія / укл. М. Василечко. 2018. URL: <https://ternopedia.te.ua>.
- Філоненко Ю., Філоненко О. Походження назв міст Чернігівської області. *Економічна та соціальна географія*. 2011. Вип. 63. С. 40–47.
- Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / відп. ред. А. Кудрицький. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 1990.

REFERENCES

- Boichuk, Y. (Ed.). (1999). *Web-encyclopedia of Kyiv*. <http://wek.kiev.ua> [In Ukrainian].
- Buniak I. *The Partisan Nosivka Region*. Nizhyn, 2000 [In Ukrainian].
- Drogopedia: online encyclopedia of Drohobych*. (2012). <https://dro-e.blogspot.com> [In Ukrainian].
- Dziuba, I., Zhukovsky, A., Zhelezniak, M. et al. (Eds.). (2001–2020). *The Encyclopedia of Modern Ukraine* (vols. 1–22). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].
- Filonenko, Y. & Filonenko, O. (2011). Origin of names of cities of Chernihiv region. *Economic and social geography*, 63, 40–47 [In Ukrainian].
- Fursa, V. *Famous names of Nosivka Region* (2nd ed.). Nizhyn: Aspect-Polygraph, 2012 [In Ukrainian].
- Kudrytsky, A. (Ed.). (1990). *Chernihiv Region: encyclopedic reference book*. Kyiv: M. Bazhan Ukrainian Encyclopedia Publishing House, 1990 [In Ukrainian].
- Kurovska, O. (2005). *Here are the roots of my family: essays on the history of my native land*. Nizhyn: Aspect-Polygraph, 2005 [In Ukrainian].
- Mezentseva, H. (Ed.). (1997). *Archaeologists of Ukraine: Encyclopedic dictionary*. Chernihiv: Severyanska Dumka, T. Shevchenko Chernihiv State Pedagogical Institute, NASU Institute of Archeology [In Ukrainian].
- Perohanych, Y. (Ed.). (2019). *Online encyclopedia of Nosivka raion*. <https://wikinosivka.info> [In Ukrainian].
- Samoilenko, H. (2019). *Mykola Hohol and Ukraine. Encyclopedia*. Nizhyn [In Ukrainian].
- Shevchenko, V. (Ed.). (2014). *Encyclopedia of Ichnia Region: 10 thousand articles, references, documents, illustrations*. Kyiv: Gnosis [In Ukrainian].
- Shkoropad, D., Savon, O., Haidai, H. (Eds.). (2007). *Pryluky Region: Encyclopedic reference book*. Nizhyn: Aspect-Polygraph, 2007 [In Ukrainian].
- Vasylechko, M. (Ed.). (2018). *Online encyclopedia of Ternopil region*. <https://ternopedia.te.ua> [In Ukrainian].
- Zhlelezniak, M. & Ishchenko, O. (Eds.). (2017). *Corpus of Ukrainian Encyclopedias: Bibliographic Index*. Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research. <http://corpus.encyclopedia.kyiv.ua> [In Ukrainian].